

Zemlja bruha kosti in resnico

Vladna komisija za reševanje vprašanj prikritih grobišč je po osemletnem premoru, v sredo 8. avgusta nadaljevala sondiranje na Teznem v Mariboru. Raziskave naj bi potrdile obstoj in obseg povojnega množičnega grobišča, na katerega so opozorili ostanki trupel.

Na Teznem so namreč leta 1999 ob gradnji avtoceste našli ostanke 1179 trupel. Med žrtvami naj bi šlo predvsem za ljudi hrvaške, srbske in črnogorske narodnosti, ki so jih, kot zajete pripadnike jugoslovanskih protikomunističnih formacij in njihove družinske člane, po koncu druge svetovne vojne maja 1945 množično pobijali posebni eksekucijski vodi tedanjega Komiteja narodne osvoboditve Jugoslavije (KNOJ) in pripadniki komunistične tajne policije OZNA. Območje Teznega je bilo prizorišče enega največjih zločinov proti človeštvu po uradnem koncu druge svetovne vojne.

Po mnenju nekaterih naj bilo na tem območju zakopanih še okoli 15.000 žrtev, med njimi veliko Hrvatov. Po mnenju zgodovinarjev je območje mariborskega Tezna eden izmed krajev z največ množičnimi grobišči.

Namen sondiranja je sicer predvsem potrditev obstoja in ugotovitev obsega množičnega grobišča, na katerega so že pred ob gradnji avtoceste opozorili

vinar Mitja Ferenc.

Ferenc je še povedal, da se je izkopavanje posmrtnih ostankov leta 1999 ustavilo zaradi interesa Darsa, da preko tega ozemlja čim prej spelje traso avtoceste, v tistem času pa po njegovem mnenju niti ni bilo volje, da bi se preiskala celotna širina omenjenega jarka. Zaradi samega nadaljevanja gradnje avtoceste zdaj zapletov ne pričakuje, saj bo ta potekala vzporedno z protitankovskim jarkom, drugače pa bi lahko bilo v primeru kakšnih novih odkritij, je še dodal. Denarja za preiskavo je zdaj dovolj, drugo vprašanje pa je politična klima v državi, še meni Ferenc. Pri tem je izpostavil predvsem „obljube in besede“, „medtem ko so dejanja državnih organov že 16 let precej bolj redka, saj bi vsak dosedanji pravosodni minister lahko naredil nekajkrat več, kot je bilo storjenega“. Doslej je po njegovih besedah v Sloveniji evidentiranih že okoli 550 tovrstnih lokacij, med katerimi je bil doslej sondiran le manjši del, še manj pa jih je bilo prekopanih. Zato jih čaka še veliko dela, pri čemer pa pogrešajo pomoč države, pravi Ferenc. Dokončanje naloge pa je pomembno zlasti zaradi pietete do žrtev, je opozoril.

Po njegovih besedah je v grobnicah daleč največ Hrvatov, čeprav so v njih verjetno tudi črnogorski in srbski četniki, zagotovo pa je tudi kar nekaj slovenskih in še kakšnih drugih žrtev komunizma. Prepričan je, da na tem mestu niso ubijali le vojaških oseb, pač pa tudi otroke in ženske. Čeprav ne želi špekulirati s številkami, njegovi izračuni kažejo na veliko več kot 15.000 žrtev, po pričevanjih ljudi morda celo do 60.000, kar pa se celo njemu zdi veliko. V tem primeru bi zagotovo šlo za enega največjih, če ne celo največje povojno grobišče, je še povedal Ferenc.

V petek, 10. avgusta, pa je vladna komisija opravila še preiskave na Pohorju. Mitja Ferenc je povedal, da so na Pohorju na podlagi pričevanj tamkajšnjih prebivalcev zabeležili okoli 15 lokacij. Pri delu je komisiji pomagal tudi domačin Martin Kostrevec, ki je že pred prihodom vladnih preiskovalcev sodeloval pri postavitvi križev v spomin žrtvam povojnih pobojev, pozneje pa se je s pričevanji ljudi, ki jih je zbiral že nekaj časa, priključil ekipi zgodovinarja Mitje Ferenc. Kot je dejal, nikoli ne bo jasno, koliko je na Pohorju dejansko mest, kjer so se dogajali povojni poboji. Žrtve pa so po njegovih besedah bili predvsem Mariborčani in okoličani.

„Ve se, kdo so bili storilci teh strahotnih zločinov, in nekateri med njimi so še živi,“ je še dejal Kostrevec in na vprašanje, ali bi morali za zločine odgovarjati, dodal, da verjetno že sami trpijo dovolj, ko spremljajo medijsko poročanje o krutih dogodkih po vojni.

„V Sloveniji imamo več kot očitno nekaj Srebrenic. Ni pretiravanje, če rečem, da jih lahko nabere deset. Po koncentraciji totalitarnih, komunističnih zločinov bo Slovenija nedvomno fenomen,“ je v pogovoru za mariborski dnevnik Večer izjavil Jože Dežman. Prepričan je, da je bil severovzhodni del države, štajerski pas s Celjem in Zidanim Mostom, nedvomno „morilski epicenter Evrope“.

Povojni zločini so mednarodni javnosti prikriti in šele počasi v vsem obsegu vstopajo tudi pred slovensko javnost, meni Dežman. V odzivih na Tezno se vidi, da so slovenska polja smrti mednarodni fenomen. „Povsem jasno pa je tudi, da Maribor zato ni mesto

Kosti pričajo resnico

zločinec. Mesto ni krivo, da so norci pobijali ljudi. Če pa se želi kultivirati, če hoče biti kulturna prestolnica Evrope, mora kritično obračunati s totalitarnimi zločini.“ To po njegovem mnenju pomeni, da jih z uvrstitvijo v javni spomin, v mestno identiteto, sprejme in kritično zavrne.

Velik zamolčan zločin je veliko breme, pravi Dežman. „Ljudje so vse vedeli. In vse je bilo sram in strah. Ampak ni nam treba še naprej vzdrževati travmatiziranosti. Zlasti ne za korist starih udbovcev, ki bi še zmeraj radi uživali v svoji slavi.“

Ob preiskavi prikritih povojnih grobišč v Mariboru in okolici je zaradi domnevnega velikega števila hrvaških žrtev znova postalo aktualno tudi vprašanje sklenitve sporazuma med Slovenijo o Hrvaško o urejanju vojnih grobišč.

A so pogajanja med državama očitno obstala na mrtvi točki, saj tako Slovenija kot Hrvaška druga drugi očitata, da na pobude za sklenitev sporazuma ne odgovarjata.

Zgodovinar Mitja Ferenc

posmrtni ostanki.

Prvi dan so preiskali 450 metrov široko območje na pokopališču Dobrava, v četrtek pa še nekaj več kot 200 metrov na osrednjem delu protitankovskega jarka, tam, kjer so leta 1999 prenehali z izkopi. „Vse tri sonde so pokazale, da se naše slutnje uresničujejo. Delo bomo nadaljevali še na območju drugega konca jarka, vse tja do mariborskega vodovodnega črpališča. Kot vedno, se tudi tokrat pri podobnih odkritjih pojavljajo nove priče z dodatnimi informacijam, ki nam prav tako pomagajo pri odkrivanju in tako se je zgodilo tudi v tem primeru pri lokacijah bombnih kraterjev, ki so jih prav tako uporabljali za polnjenje s trupli povojnih pobojev,“ je povedal vodja preiskave, zgodovinar